

Materiały i Sprawozdania
Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego
za rok 1993
Rzeszów 1994

Jerzy Libera

Luźne znaleziska toporków kamiennych z Zabrnia, gm. Grębów (Równina Tarnobrzaska)

W marcu 1993 roku, za pośrednictwem studentki archeologii p. M. Kuraś, Katedra Archeologii UMCS w Lublinie otrzymała dwa zabytki znalezione przed laty na gruntach wsi Zabrnia, gm. Grębów, woj. tarnobrzaskie. Toporek o łódkowatym zarysie znaleziony został na pastwisku „Zaczerwie” (zb. KA UMCS nr 942), drugi toporek, o obrysie pięciobocznym, wyorano na polu „Biel Łąkowa” (zb. KA UMCS nr 941) (ryc. 1). Oba zabytki są w bardzo dobrym stanie zachowania, okaz pięcioboczny posiada całą powierzchnię obucha nieznacznie zbitą, być może współcześnie, minimalne uszkodzenie wykazuje również ostrze.

Toporek łódkowaty (ryc. 2), o długości 20 cm, w swej formie nawiązuje do okazów starsznurowych, wyznaczających jeden z elementów tzw. paneuropejskiego horyzontu KCS. Jego walcowaty przekrój poprzeczny, wyraźnie opuszczone łopatkowate ostrze wraz z podkowiastego kształtu obuchem, przy jednoczesnym braku żeberka grzbietowego, upodabnia go do toporków odmiany A4 oraz B1 i B2 systematyki K.W. Struvego (1955) kultury grobów jednostkowych lub odmian 10:a-b-c typologii O.S. Gadzjackiej (1976) kultury fatianowskiej.

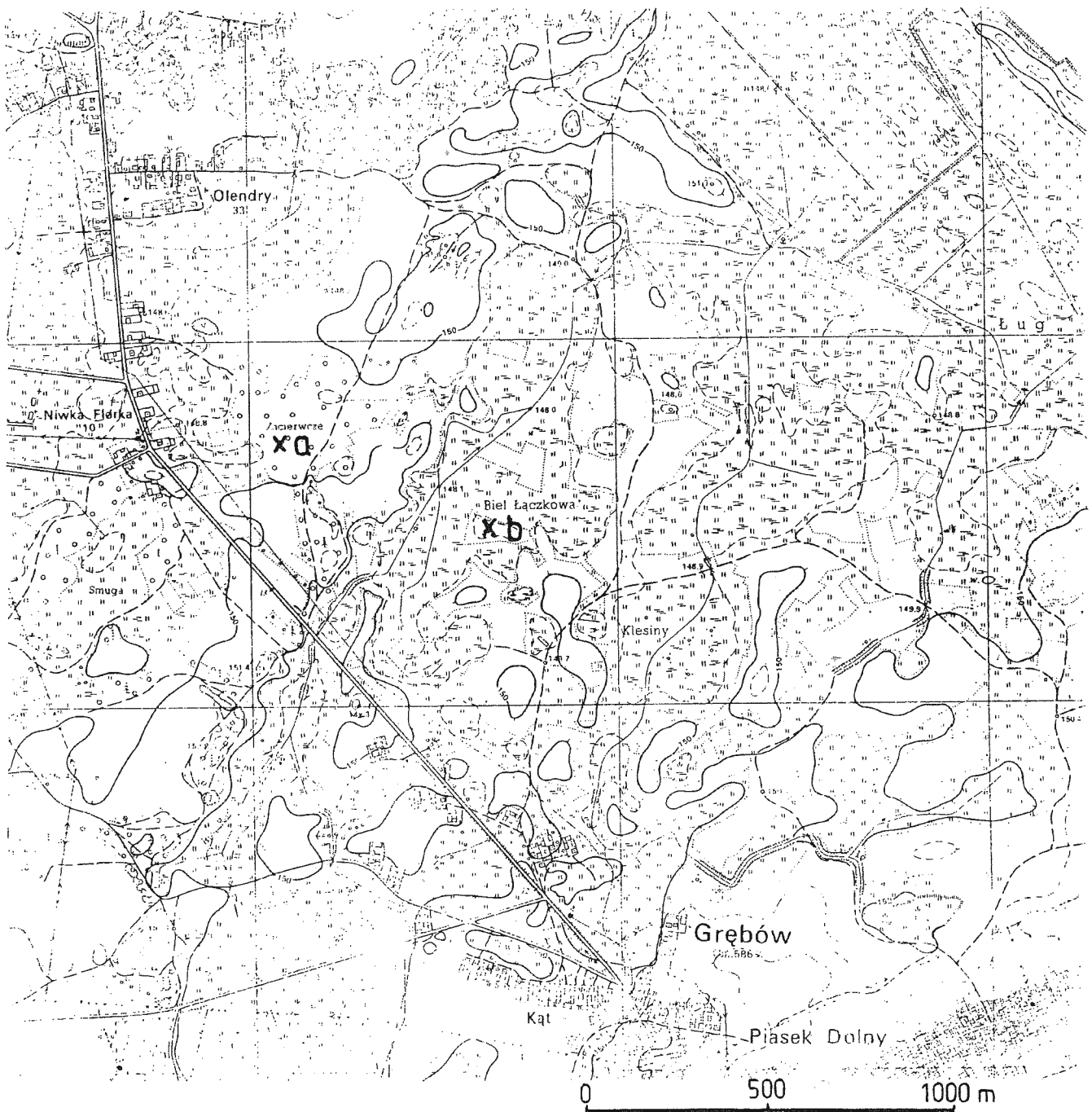
Stanowisko w Zabrnii położone jest w obrębie centralnej części Kotliny Sandomierskiej, na tzw. Równinie Tarnobrzaskiej, obszarze granicznym dwóch grup KCS — krakowsko-sandomierskiej oraz lubaczowskiej. Dotychczasowe badania nad najstarszą fazą tej jednostki taksonomicznej nie ujawniły toporków starsznurowych w zespołach zwartych. Znane są natomiast liczne ich znaleziska luźne z szeroko zakreślonej strefy Polski południowo-wschodniej (por. J. Machnik 1966; I. Kutylowska 1972; P. Valde-Nowak 1988; W. Koman 1989; A. Bronicki 1991; M. Florek 1993) oraz zachodniej części Ukrainy (por. L. Kozłowski 1924; T. Sulimirski 1957—1959; 1968, I.K. Svieśnikow 1974).

Niemalże bliźniacze okazy toporków wykazujące daleko idącą zbieżność cech morfologiczno-metrycznych do formy znalezionej w Zabrnii, odkryto w Lesku (P. Valde-Nowak 1988, tabl. XI:5), Černilavie (I.K. Svieśnikow 1974, ryc. 18:g), miejscowości nieznannej (M. Florek 1993, tabl. I:1) oraz Oleszycach (zb. Muzeum w Lubaczowie nr 59).

Toporek pięcioboczny (ryc. 3), o długości 10,1 cm, wykazuje cechy stylistyczne przypisywane niektórym odmianom neolitycznym, zwłaszcza KCS (płasko-owalny przekrój poprzeczny — por. O.S. Gadzjackaja 1976), jak i okazem z epoki brązu, głównie KŁ (zgeometryzowane obrysy oraz wąskie, w porównaniu z obuchem, ostrze — por. J. Fogel 1981). Należy podkreślić wyraźnie, że przy obecnym stanie badań nad tą grupą źródeł, trudno jest wykazać w sposób jednoznaczny przynależność chronologiczno-kulturową tego zabytku.

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

- Bronicki A.
1991 *Późnoneolityczne i wczesnobrązowe toporki kamienne z obszaru województwa chełmskiego*, „Lubelskie Materiały Archeologiczne”, t. 6, s. 297—340.
- Florek M.
1993 *Zabytki kamienne i krzemienne ze zbiorów tarnobrzaskiego Oddziału PTAiN, „MiSROA za lata 1991—1992”*, s. 31—36.
- Fogel J.
1981 *Broń ochronna i okazjonalna ludności kultury lużyckiej w dorzeczu Odry i Wisły*, „APolski”, t. 26, s. 147—190.
- Gadzjackaja O.S.
1976 *Pamjatniki fat'janovskoj kul'tury. Ivanovsko-gor'kovskaja grupa*, „Archeologija SSR”, Moskwa.
- Koman W.
1989 *Materiały kręgu kultur z ceramiką sznurową w Kotlinie Hrubieszowskiej i na Grzędzie Horodelskiej z badań w latach 1978—1983*. „Prace i Materiały Zamojskie”, t. 1, s. 34—97.
- Kozłowski L.
1924 *Młodsza epoka kamienia w Polsce (neolit)*, Lwów.
- Kutylowska I.
1972 *Materiały archeologiczne w zbiorach Muzeum Regionalnego w Tomaszowie Lubelskim*, „Studia i Materiały Lubelskie”, t. 6, s. 145—169.
- Struve K.W.
1955 *Die Einzelgrabkultur in Schleswig—Holstein und ihre kontinentalen Beziehungen*, Neumünster.

Ryc. 1. Lokalizacja miejsc znalezienia toporków: a — toporka łódkowatego, b — toporka pięciobocznego

Abb. 1. Lokalisierung der Fundorte a — der bootförmigen Axt, b — der fünfseitigen Axt

Рис. 1. Местоположение обнаружения топоров а) лодковидного топора, б — пятигранного топора

Sulimirski T.

1957—1959 *Polska przedhistoryczna*, cz. II, Londyn.

1986 *Corden Ware and Globular Amphore North-East of the Carpathians*, London.

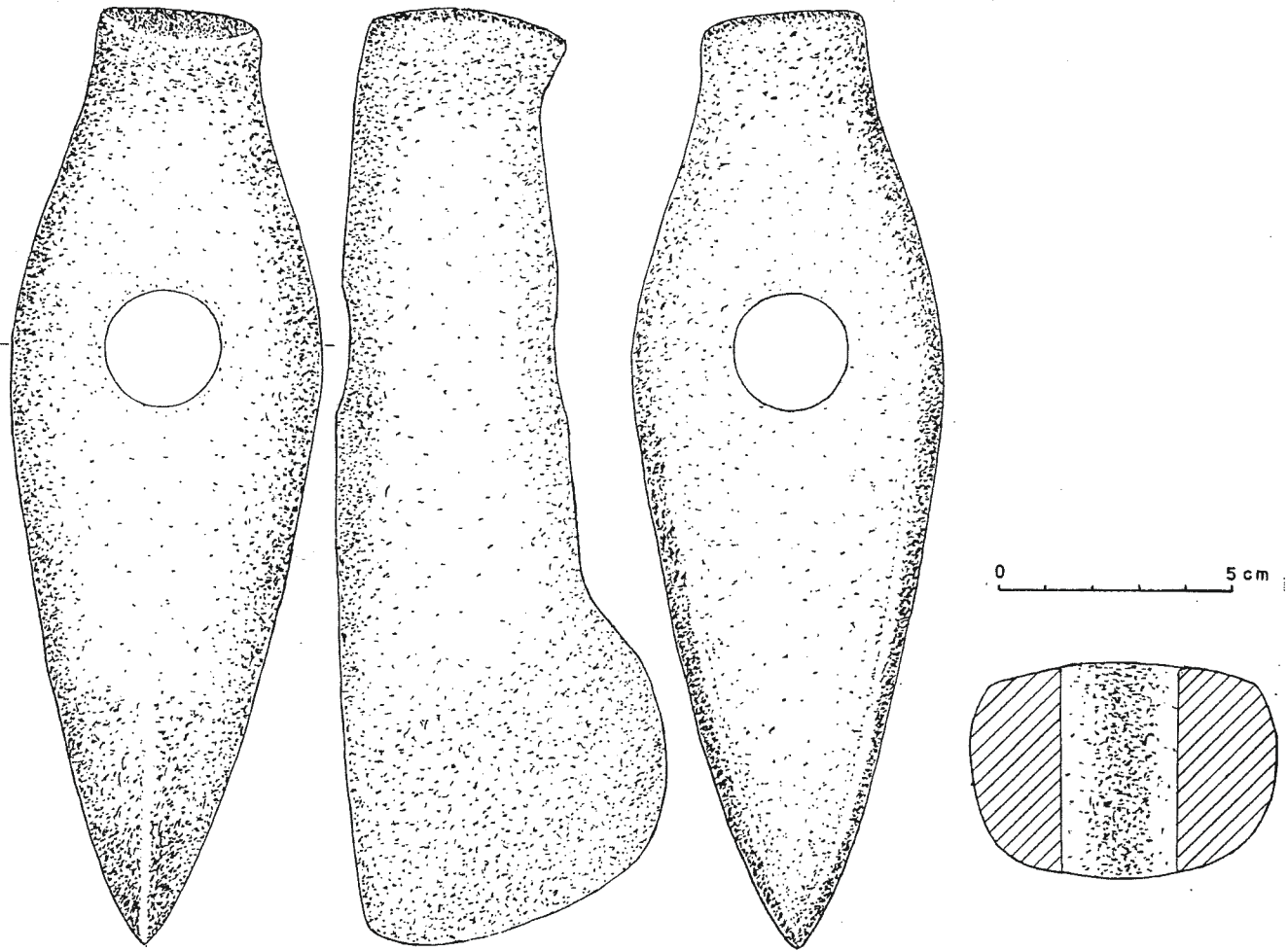
Swieńnikow I. K.

1974 *Istorija naselennja Peredkarpattja, Podillja i Volini v knici III na počatku II tysjaczolittja do našoji eri*, Kijiv

Valde-Nowak P.

1988 *Etapy i strefy zasiedlania Karpat polskich w neolicie i na początku epoki brązu*, Wrocław.

Ryc. 2. Toporek łódkowaty z Zabrnia gm. Grębów
 Abb. 2. Bootförmige Axt aus Zabrníe, Gemeinde Grębów
 Рис. 2. Лодковидный топор из дер. Забрня, гм. Грембов

Jerzy Libera

Lose Steinaxtfunde aus Zabrníe, Gemeinde Grębów (Równina Tarnobrzaska)

Zusammenfassung

Im Beitrag werden zwei Steinaxtfunde aus dem Dorf Zabrníe, Gemeinde Grębów, Wojewodschaft Tarnobrzeg (Abb. 1) besprochen. Der erste ist eine typische bootförmige Axt (Abb. 2). Man verbindet sie mit dem sog. pan-europäischen Horizont der Schnurkeramischen Kultur. Dank ihrem walzenförmigen Querschnitt, deutlich gesenkter schaufelförmiger Schneide sowie ihrem hufeisenförmigen Rücken, bei gleichzeitigem Fehlen der Rückenrippe ähnelt sie den Äxten des Typs A4 und B1 sowie B2 — nach der Systematisierung von K.W. Struve (1955) — der

Einzelgräberkultur oder den Varianten 10: a-b-c der Fatianovo-Kultur nach der Typologie von O. S. Gadjzackaja (1976).

Der zweite Fund ist eine fünfkantige Axt (Abb. 3), die stilistische Merkmale aufweist, welche manchen neolithischen Abarten, insbesondere der Schnurkeramischen Kultur und Exemplaren der Bronzezeit (Lausitzer Kultur) zugeschrieben werden. Der heutige Forschungsstand erlaubt keine eindeutige kulturelchronologische Zuordnung dieses Stücks.

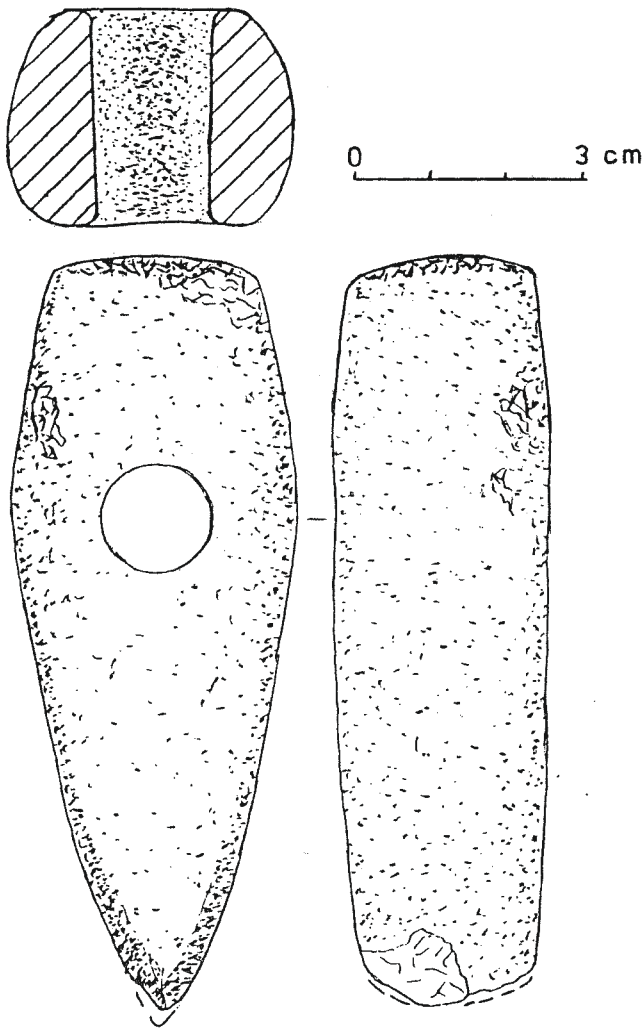

Рис. 3. Топорек pięcioboczny z Zabrze gm. Grębów
 Abb. 3. Fünfseitige Axt aus Zabrze, Gemeinde Grębów
 Рис. 3. Пятигранный топор из дер. Забrze, гм. Грембов

Ежы Либера

Случайные находки каменных топоров из дер. Забrze, гм. Грембов (Тарнобжеская равнина)

Резюме

Статья представляет два каменных топора найденные в дер. Забrze гм. Грембов, воев. Тарнобжег (рис. 1). Первый из них это типичный лодковидный топор (рис. 2) ассоциируемый с так наз. общеевропейским горизонтом культуры шнуровой керамики. Его цилиндрический поперечный разрез, четко опрокинутое лопатковидное лезвие вместе с подкововидным обухом, но без хребетного ребрышка, делает его похожим на топоры типа А4, В1, и В2 по систематике К. В Струве (1955) культуры одиночных погребений или типа

10: а-в-с типологии О. С Гадзяцкой (1976) фатиановской культуры.

Второй памятник — это пятигранный топор (рис. 3), со стилистическими чертами, приписываемыми, как некоторым неолитическим видам, особенно культуры шнуровой керамики, так и находкам эпохи бронзы (лужицкая культура). В настоящем состоянии исследований трудно однозначным образом указать на культурно-хронологическую принадлежность этого памятника.